

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU2023 m. gruodžio 18 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas), Gedimino Sagačio (pranešėjas) ir Jūratės Varanaukaitės, teismo posėdyje kasacinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės V. E. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 18 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės V. E. ieškinį atsakovei valstybės įmonei Turto bankui dėl termino palikimui priimti pratęsimo ir palikimo perėjimo valstybei lūdimio pripažinimo negaliojančiu, tretieji asmenys A. Č., P. Č., notarė Valda Varanaukaitė.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

- Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių termino palikimui priimti atnaujinimą (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 5.57 straipsnis), taip pat proceso teisės normų, reglamentuojančių absoliutų teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindą, teismui nemotyvuotus priimto procesinio sprendimo (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 329 straipsnio 2 dalies 4 punktą), aiškinimo ir taikymo.
- Ieškovė palikimo priėmimo tikslu patikslintu ieškiniu prašė teismo nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad ji yra K. J. pusserė, atnaujinti ieškovei terminą priimti palikimui, atsiradusiam po palikėjos K. J. mirties (*duomenys neskelbtini*), pripažinti negaliojančiu 2020 m. balandžio 23 d. palikimo priėmimą Lietuvos Respublikos vardu ir 2020 m. birželio 11 d. palikimo perėjimo valstybei lūdimį.
- Ieškovė nurodė, kad ji yra K. J. pusserė. K. J. mirė (*duomenys neskelbtini*). Palikimą po K. J. mirties priėmė Lietuvos Respublika. Ieškovė byloje nurodė, kad jos apie pusserės mirtį niekas neinformavo, ji šį faktą sužinojo tik 2021 m. rugpjūčio pabaigoje. Mirusį ieškovės pusserė buvo palaidota valstybės išlomis. Ieškovė teigia, kad ji su palikėja nebuvo pačios artimiausios giminių, tačiau atsiradus galimybei važiuodavo aplankyti pusserės, jos bendraudavo telefonu. Paskutinį kartą pas K. J. ieškovė su sutuoktiniu ir sūniumi buvo nuvykę 2018 metų vasarą, vėliau dar kėlis kartus susisakmbino. Pasibaigus judėjimo apribojimams dėl koronaviruso (COVID-19) ieškovė 2021 metų rugpjūčio mėnesio pabaigoje su sutuoktiniu nuvyko aplankyti K. J., tačiau buvo durų niekas neatidare, kaimynas pasakė, kad K. J. mirė maždaug prieš dvejus metus. Ieškovė, sužinojusi apie pusserės mirtį, išaiškino jos palaidojimo vietą, nuvyko aplankyti jos kapo, užsakė mišias ir nedelsdama pradėjo ieškoti reikalingų dokumentų kreiptis dėl palikėjos turto paveldėjimo.
- Ieškovė teigia, kad ji nepraleido vienerių metų termino palikimui priimti.
- Ieškovė ginčijo atsakovės palikimo priėmimo faktą kaip neatitinkantį CK 5.62 straipsnio 1 dalies sąlygų, nes ieškovė pagal įstatymą yra palikėjos K. J. šeštos eilės įpėdinė, o notarė patikrino tik pirmos eilės įpėdinių pagal įstatymą ir sutuoktinio (ne)egzistavimo aplinkybes. Pagal CK 5.62 straipsnio 1 dalies 2 punktą palikimas gali pereiti valstybei tik jeigu nėra jokių įpėdinių pagal įstatymą. Dėl to notarė negalėjo išduoti 2020 m. birželio 11 d. palikimo perėjimo valstybei lūdimio, nes ji nebuvo surinkusi visų reikalingų duomenų apie antros–šeštos eilės įpėdinius pagal įstatymą.
- Atsakovė nurodė, kad ieškovė nebuvo rūpestinga palikėjos atžalgų palikėjai esant gyvai palikėjos nelankė, nesirūpino jos sveikata, jai nepadėjo. Palikėja mirė (*duomenys neskelbtini*), o ieškovė apie jos mirtį sužinojo tik 2021 m. rugpjūčio mėnesį. Tai, kad ieškovei nebuvo pranešta apie palikėjos mirtį, nėra pateisinama priežastis atnaujinti palikimo priėmimo terminą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

- Kauno apylinkės teismas 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimu ieškinį tenkino.
- Pirmosios instancijos teismas iš ieškovės nurodytų aplinkybių ir į bylą pateiktų dokumentų, liudytojų parodymų nusprendė buvus pakankamą pagrindą konstatuoti, jog K. J. yra ieškovės V. E. pusserė.
- Pirmosios instancijos teismas vertino, dėl kokių priežasčių ieškovė laiku nesikreipė dėl palikimo priėmimo, ir pažymėjo, kad nors tarp ieškovės ir palikėjos iki jai mirštant nebuvo pakankamo artimo ryšio, tačiau ieškovės teisė į mirusios pusserės palikimą nagrinėjant atveju negali būti ribojama, nes civilinės bylos medžiaga patvirtina, jog dėl palikimo priėmimo ieškovė nesikreipė dėl ne nuo jos priklausiusių objektyvių aplinkybių (ieškovės niekas neinformavo apie palikėjos mirtį, tuo metu dėl koronaviruso (COVID-19) buvo nustatyti apribojimai judėti tarp miestų, ieškovė ir palikėja nebuvo artimiausios giminių) sutrukdžiusių laiku sužinoti apie pusserės mirties faktą. Ieškovė savo valią palikėjos palikimą išieškė iš karto sužinojusi mirties faktą, ėmėsi veiksmų savo, kaip įpėdinės, teisėms įgyvendinti. Dėl to pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad buvo pagrindas termino palikimui priimti praleidimo priežastis pripažinti svarbiomis.
- Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovė yra palikėjos pusserė, t. y. šeštos eilės įpėdinė, ir yra praleidusi terminą palikimui priimti dėl svarbių priežasčių (CK 5.11 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Teismas nurodė, kad byloje duomenų apie tai, jog yra pirmosios eilės palikėjos įpėdinė ar iš ieškovės būtų atimta paveldėjimo teisė, nėra. Kadangi ieškovė yra šeštos eilės įpėdinė, kuri išieškė valią priimti palikėjos palikimą, t. y. sužinojusi apie pusserės mirtį kreipėsi į teisį dėl palikimo priėmimo termino atnaujinimo, tai pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad K. J. turas negalėjo pereiti valstybei paveldėjimo teise CK 5.62 straipsnio 1 dalies pagrindu.
- Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2023 m. balandžio 18 d. sprendimu panaikino Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą ir priėmė naują sprendimą – ieškinį atmesti.
- Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad įstatymas niekam nenustato pareigos pranešti įpėdiniam pagal įstatymą apie palikėjo mirtį, skirtingai negu testamentinio paveldėjimo atveju (CK 5.33 straipsnis), todėl ieškovės argumentas, kad niekas jai apie pusserės mirtį nepranešė, yra teisiskai nepagrįstas. Ieškovė savo pareikšime pati pripažino, kad paskutinį kartą pas palikėją K. J. buvo nuvykusi 2018 m. vasarą. Įvertinant, kad palikėja tuo metu jau buvo apie 70 metų amžiaus, ieškovės bendravimas, jeigu ji tikėjosi galimai pretenduoti pagal įstatymą į palikimą, turėjo būti dažnesnis ir intensyvesnis pobūdžio. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad COVID-19 sukelti judėjimo suvaržymai (karantinas) prasidėjo tik 2020 m. kovo 16 d., tuo metu terminas palikimui priimti jau buvo praleistas, todėl buvo atmesti ir tie ieškovės argumentai, kad jai laiku priimti palikimą trukdė dėl pandemijos paskelbti judėjimo laisvės apribojimai.
- Apeliacinės instancijos teismas nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas šioje byloje netinkamai taikė ir aiškino CK 5.57 straipsnio 1 dalį, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos išaiškinimų, nepakankamai pagrindė priimtą sprendimą, netinkamai įvertino įrodymų pakankamumą (CPK 185 straipsnis). Pagal bylos aplinkybes apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad ieškovė negrodė svarbių priežasčių, trukdžiusių priimti palikimą per tris mėnesius nuo palikėjos mirties, taip pat neįrodė, kad egzistuoja tam tikri jos interesai, kuriuos termino neatnaujinimas iš esmės pažeistų.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

- Kasacinio skundo ieškovė prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 18 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - Apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 5.57 straipsnio 1 dalį, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos išaiškinimų, neteisingai įvertino įrodymus (CPK 185 straipsnis), padarė nepagrįstą išvadą, kad valstybės teisėtus interesus paveldėti CK 5.63 straipsnio 1 dalies 3 punkto pagrindu yra viršesnis nei įpėdinių pagal įstatymą.
 - Vertinant įpėdinio ir palikėjo bendravimo dažnumą, trukmę turi būti atsižvelgiama ne tik į palikėjo ir įpėdinio amžius skirtumus (nagrinėjant atveju jis neesminis), bet ir į giminių ryšį (gana tolimas – paskutinės, t. y. šeštosios, eilės įpėdinystė), protinę galimybes bendrauti (gyveno skirtinguose Lietuvos miestuose, kuriuos skiria daugiau nei 130 kilometrų; palikėja vengė bendrauti), įstatymais ir moralės normomis nustatytas ar priimtinas pareigas dėl paramos teikimo, rūpinimosi. Ieškovė pažymi, kad santykiai su palikėja vertinami tik moralės požiūriu, išskyrus CK 5.6 straipsnyje nustatytus atvejus, kai asmenys praranda teisę paveldėti dėl savo aktyvių teisėjų veiksmų. Įstatymo leidžiamas paveldėjimo teisės atėmimą sieja tik su aktyviais įpėdinio veiksmais ir nenustato įpėdinii jokių neigiamų pasekmių dėl jo neveikimo (iki palikimo atsiradimo momento). Apeliacinės instancijos teismas, pripažindamas įpėdinę (ieškovę) pažeidus pareigą „intensyviau bendrauti“ su palikėja turint tikslą atieityje paveldėti, savo iniciatyva tokią pareigą sukūrė ir nenurodė šio kriterijaus teisinio pagrindo, todėl apeliacinės instancijos teismo argumentai, susiję su palikėjos ir įpėdinės bendravimo dažnumu, trukme, intensyvumu, pripažinti prieštaraujantiems moralėi ir protinumo kriterijui.
 - Išnagrinėtoje byloje teismai pripažino nustatytomis ieškovės nurodytas aplinkybes, kuriomis ji rėmėsi kaip svarbiomis priežastimis, sutrukdžiusiomis priimti palikimą. Ieškovė įrodė, kad apie (*duomenys neskelbtini*) įvykusį palikėjos K. J. mirtį ji sužinojo praėjus beveik dvejais metais, t. y. 2021 m. rugpjūčio mėnesį, jau praėjus įstatymo nustatytam palikimo priėmimo terminui. Tačiau apeliacinės instancijos teismas, nustatęs šias priežastis, dėl kurių ieškovė laiku nepriėmė palikimo, iš esmės netinkamai įvertino jas ir jų svarbą, taip pažeisdamas CK 5.57 straipsnio 1 dalį ir nukrypdamas nuo kasacinio teismo nuosekliai formuojamos praktikos.
 - Apeliacinės instancijos teismas, netaikydamas kasacinio teismo suformuluotų privalomų kriterijų dėl palikimo priėmimo termino paskirties, teisių padarinių, dėl įpėdinių teisėtų lūkesčių ir teisėtų interesų balanso, taip pat dėl reikalavimo vadovautis teisingumu, sąžiningumu ir protingumu kriterijais bei dėl valstybės, kaip įpėdinės pagal įstatymą, ypatingo statuso, teisių bei pareigų, o tik formaliai juos išvardydamas, nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos praktikos, pagal kurią tokius kriterijus taikyti yra būtina.
 - Nagrinėjamoje byloje teismai nenustatė palikėjos kreditorių ar duomenų apie palikėjos prievolės jiems, todėl, pripažinus ieškovei teisę paveldėti pusserės turtą, Lietuvos valstybės ar palikėjos kreditorių interesai nebūtų pažeisti.
- Atsakovė atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą prašo jį atmesti, palikti nepakeistą Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 18 d. sprendimą, atmesti ieškovės prašymą priteisti jai bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:
 - Ieškovė nepagrįstai teigia, kad aplinkybės, jog ji ir palikėja gyveno skirtinguose Lietuvos miestuose, palikėja vengė bendravimo, yra pakankamos, kad būtų atnaujintas terminas palikimui priimti. Palikimo priėmimas ar nepriėmimas, taip pat bendravimas ar nebendravimas su palikėja yra įpėdinio teisė, bet ne pareiga, todėl nebendravimas su palikėja ar nesidomėjimas jos gyvenimu byloje neturėjo reikšmės sprendžiant klausimą dėl termino palikimui priimti atnaujinimo. Kitu atveju netektų prasmės palikimo priėmimo termino nustatymas, o būtų svarbu tik tai, kad įpėdinis išieškė valią palikimui priimti, nepaisant to, kada ši valia buvo pareikšta.
 - Karantinas nei palikėjos mirties momentu, nei termino priimti palikimą pasibaigimo momentu Lietuvos Respublikoje nebuvo paskelbtas. Ieškovė nenurodė aplinkybių, kad dėl laikomų ribojimų ir (ar) rekomendacijų ji neturėjo galimybes per įstatyme nustatytą terminą kreiptis į notarų biurą dėl palikimo priėmimo ar kad šios galimybės buvo apribotos.
 - Valstybė, kaip ir kiti įpėdiniai, tam, kad įgytų palikimą, turi jį priimti. Ši nuostata reiškia ne tai, kad valstybė privalo pareikšti savo valią dalyvauti paveldėjimo teisiniuose santykiuose, o tai, jog ji privalo imtis veiksmų įstatymo įvykusiui palikimo priėmimo momentu valstybei juridiniam faktui įforminti, kad galėtų įtraukti paveldėtoją turtą į savo apskaitą ir iš paveldėto turto vykdyti palikėjo kreditorių reikalavimus. Taigi valstybės atliekamas palikimo priėmimas yra ne valios priimti palikimą pareikšimas (kaip yra kitų įpėdinių atvejis), o jau įvykusio palikimo perėjimo valstybei juridinio fakto įforminimas. CK 5.5 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad paveldint pagal įstatymą įpėdiniais gali būti fiziniai asmenys, kurie buvo gyvi palikėjo mirties momentu, palikėjo vaikai, gimę po jo mirties, taip pat Lietuvos valstybė. Jeigu nėra įpėdinių nei pagal įstatymą, nei pagal testamentą arba ne vienas įpėdinis nepriėmė palikimo, arba testatorius iš visų įpėdinių atėmė teisę paveldėti, mirusiojo turto paveldėjimo teise pereina valstybei. Taigi pagal teisinį reglamentavimą valstybė yra lygiateisė su kitais įpėdiniais paveldėjimo teisių santykių subjektas ir teisės aktai neišiskiria vieno įpėdinio interesų primenybės prieš kitų įpėdinių interesus.
 - Kai turtą paveldi valstybė CK 5.62 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu, o vėliau įpėdinis, priėmęs palikimą pradėdamas jį faktiškai vykdyti (CK 5.51 straipsnio 1 dalis), šiuo pagrindu kreipiasi į teismą dėl palikimo perėjimo valstybei lūdimio pripažinimo negaliojančiu ir teismas pripažįsta palikimo perėjimo valstybei lūdimį negaliojančiu, tokioje civilinėje byloje patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos, išskyrus atvejus, kai nustatomi neteisėti valstybės institucijų veiksmai (neveikimas), nukėmę palikimo perėjimo valstybei lūdimio išdavimą, arba valstybės įgaliotų institucijų netinkamas procesinis elgesys civilinėje byloje, kurioje ginčijamas palikimo perėjimas valstybei. Dėl to tuo atveju, jeigu būtų tenkintas ieškovės reikalavimas, jos kasacinio skundo reikalavimas dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo turėtų būti atmestas CPK 93 straipsnio 4 dalies pagrindu.

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl termino palikimui priimti atnaujinimo priežasčių

16. Paveldėjimas – tai mirusio fizinio asmens turinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių turinių teisių, pareigų ir kai kurių asmeninių neturinių teisių perėjimas jo įpėdinams pagal įstatymą arba (ir) pagal testamentą (CK 5.1 straipsnio 1 dalis). Tam, kad gautų palikimą, įpėdinis turi įstatymu nustatytą tvarką ir terminais priimti palikimą, t. y. apsispręsti, jog nori palikimą priimti ir atlikti įstatyme nustatytus veiksmus: kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarą arba faktiškai pradėti valdyti paveldėtą turtą (CK 5.50 straipsnio 2 dalis).
17. CK 5.50 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad palikimas turi būti priimtas per tris mėnesius nuo palikimo atsiradimo dienos. Pralaidęs šį terminą įpėdinis turi kreiptis į teismą (CK 5.57 straipsnio 1 dalis).
18. Kasacinis teismas, aiškindamas CK 5.57 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reglamentavimą, yra nurodęs, kad jeigu įpėdinis apie palikimo teisės atsiradimą nežinojo arba sužinojo vėliau ir praleido terminą palikimui priimti, tai pagal CK 5.57 straipsnio 1 dalį teismas gali jį pratesti, jeigu pripažįsta, kad terminas praleistas dėl svarbių priežasčių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-134/2009; 2009 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-441/2009).
19. Taigi įpėdinis, siekdamas pasinaudoti CK 5.57 straipsnyje įtvirtinta galimybe pratesti terminą palikimui priimti, turi įrodyti, jog šis praleistas dėl svarbių priežasčių, pripažintinų pagrindu jam pratešti, t. y. tam tikros priežastys lėmė, kad įpėdinis dėl jo nepriklausantių priežasčių tinkamai negalėjo įgyvendinti įstatyme nustatytų savo teisių. Terminas palikimui priimti gali būti pratešiamas tik tokiam įpėdinui, kuris turėjo valią palikimą priimti, tačiau dėl susidėjusių individualių gyvenimo aplinkybių negalėjo atlikti įstatymu nustatytų palikimo priėmimo veiksmų. Klausimą, ar konkrečios priežastys pripažintinos svarbiomis, teismas turi spręsti atsižvelgdamas į terminą, nustatytą palikimui priimti, paskirti, teisinius padarinius, konkrečias bylos aplinkybes, byloje dalyvaujančių šalių elgesį, asmens, prašančio pratešti terminą, teisinį statusą, pareiškėjo elgesį bei kitas reikšmingas aplinkybes, taip pat protingumo, sąžiningumo bei teisingumo kriterijus (CK 1.5 straipsnis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-54/2014; kt.)
20. Teismas, sprendžiamas klausimą dėl termino palikimui priimti praleidimo priežasčių, taip pat turi iškoti teisingo pareiškėjo, prašančio atnaujinti praleistą terminą, ir asmenų, kurių teises bei pareigas paveiktų toks atnaujinimas, teisėtų interesų balansą. Jis nustatomas atsižvelgiant į šalių turintį padėtį, naudojimosi turto interesus, atsižvelgiant į tai, kiek nepriėmus palikimo nukentėtų pareiškėjo turiniai ir kiti interesai, kiek atnaujinus terminą palikimui priimti būtų paveikti asmenų, priėmusių palikimą, interesai ir kt. (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 27 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-191/2012; 2015 m. gegužės 22 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-319/2015; kt.).
21. Pažymėtina, kad kiekvieno atveju reikalinga atsižvelgti į konkrečias bylos aplinkybes, taip pat į priėmusio palikimą ir pavėlavusio palikimą priimti įpėdinio interesus pusiausvyrą, į tai, kiek laiko yra praleistas terminas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. balandžio 27 d. nutartį Nr. 3K-3-191/2012; 2017 m. kovo 31 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-154-378/2017, 27 punktą).
22. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad ieškovės puseserė K. J. mirė (*duomenys neskelbtini*). Valstybės įmonė Turto bankas 2020 m. balandžio 23 d. kreipėsi į notarų biurą dėl palikimo perėjimo valstybei liudijimo išdavimo. Kauno miesto 3-ojo notaro biuro buvo užvesta paveldėjimo byla Nr. 34-20 dėl paveldėjimo teisės į mirusiosios K. J. palikimą liudijimo išdavimo. 2020 m. balandžio 23 d. notarė, patikrinsiu Gyventojų registro duomenis, nustatė, jog K. J. mirė būdama netekėjusi, taip pat neturėjo vaikų. Duomenų apie kitus K. J. įpėdinius pagal įstatymą Gyventojų registrų įrašė nebuvo nurodyta. Notarė, patikrinsiu Testamentų registro duomenis, nustatė, jog K. J. nebuvo sudariusi oficialaus testamentą. Dėl to 2020 m. birželio 11 d. buvo išduotas K. J. palikimo perėjimo valstybei liudijimas.
23. Pirmosios instancijos teismas pažymėjo, kad ieškovės tebe į mirusios puseserės palikimą nagrinėjamą atvejų negali būti ribojama, nes dėl palikimo priėmimo ieškovė nesikreipė dėl ne nuo jos priklausiusių objektų aplinkybių (ieškovės niekas neinformavo apie palikėjo mirtį, tuo metu dėl koronaviruso (COVID-19) buvo nustatyti apribojimai judėti tarp miestų, ieškovė ir palikėja nebuvo artimiausios giminaitės), sutrukdydusių laiku sužinoti puseserės mirties faktą. Ieškovė savo valią priimti palikimą išreiškė iš karto sužinojusi apie šios mirties faktą, ėmėsi veiksmų savo, kaip įpėdinės, teisėms įgyvendinti. Dėl to pirmosios instancijos teismas, vadovaudamasis protingumo, sąžiningumo bei teisingumo kriterijais, nusprendė, kad pagal pagrindas termino palikimui priimti praleidimo priežastis pripažinti svarbiomis.
24. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad ieškovei kiti įpėdiniai neturėjo pareigos pranešti apie palikėjo mirtį, o įvertinant, jog palikėja tuo metu jau buvo apie 70 metų amžiaus, ieškovės bendravimas, jeigu ji tikėjosi galimai pretenduoti pagal įstatymą į palikimą, turėjo būti dažnesnis ir intensyvesnis pobūdžio. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad COVID-19 sukelti judėjimo suvaržymai (karantinas) prasidėjo tik 2020 m. kovo 16 d., tuo metu terminas palikimui priimti jau buvo praleistas.
25. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai nusprendė, jog nagrinėjamoje byloje nėra pagrindas atnaujinti ieškovei terminą palikimui priimti.
26. Pirmą, kasacinio teismo praktikoje laikomą poziciją, kad įpėdinis, pretenduojantis į palikimą, iki palikimo atsiradimo neturi pareigų, susijusių su palikimo atsiradimu. Įpėdinio santykiai su palikėja vertintini tik moralės požiūriu, nes įstatymo leidžias paveldėjimo teisę įgyvendinti sieja tik su aktyviais įpėdinio veiksmais ir nenustato įpėdinui jokių neigiamų pasekmių dėl jo neveikimo iki palikimo atsiradimo momento (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 30 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-275-378/2023 32 punktą). Dėl to apeliacinės instancijos teismas, nurodęs, kad ieškovės bendravimas, jeigu ji tikėjosi galimai pretenduoti pagal įstatymą į palikimą, turėjo būti dažnesnis ir intensyvesnis pobūdžio, nurodė todėl kriterijais teismo pagrindu, todėl apeliacinės instancijos teismo argumentai, susiję su palikėjo ir įpėdinės bendravimo dažnumu, trukme, palikėjo amžiumi, pripažinti nepagrįstais.
27. Antra, šios byloje nustatyta, kad terminas palikimui priimti praleistas beveik dvejus metus. Iš teismų nutartijų aplinkybių matyti, kad tiek palikėja, tiek įpėdinė abi buvo garbaus amžiaus, tarpusavio santykiai abi palaikė daugiausia jau tik bendradarbiaus telefonu (pastaruosius dešimt metų iki mirusiosios mirties, 2019 metais ieškovė skambino pasveikinti puseserę su gimtadieniu ir su šv. Kalėdomis, tačiau giminaitė neatsiliepė, bet ieškovė dėl to labai nesijaudino, nes ir anksčiau taip būdavo, vėliau giminaitė paskambindavo pati), ieškovė su suotukinimi ir sūnumi į lgesnes keliones (ieškovė gyveno Utenoje, ieškovės puseserė – Kaune) aplankyti savo puseserės važnuodavo šilumų metų laikų (2018 metų vasarą, 2021 metų vasarą). COVID-19 pandemija ir su ja susiję apribojimai galėjo turėti įtakos paveldėjimo teisiams santykiams, nes daugelis šeimų buvo verčiamos prisitaikyti prie naujų sąlygų ir tiek dėl judėjimo, tiek susitikimo su kitais asmenimis apribojimų, t. y. dėl COVID-19 nustatytų apribojimų galėjo turėti įtakos ieškovės apsisprendimui 2020 metų vasarą, kol dar nebuvo iki galo panaikinti visi su pandemija susiję apribojimai, nevykti aplankyti giminaitės. Be to, nustatyta, kad ieškovė, sužinojusi apie puseserės mirtį, nedelsdama pradėjo iškoti reikalingą dokumentų, t. y. savo teises įgyvendinti rūpestingai, aktyviais veiksmais. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mirusioji buvo palaidota valstybės lėšomis, todėl ieškovė pati domėjosi jos palaidojimo vieta, rinko tam reikalingą informaciją, skambino į atitinkamas institucijas. Pirmiau nurodytos aplinkybės nesudaro pagrindo konstatuoti ieškovės nesąžiningumo ar nepakankamo rūpestingumo.
28. Trečia, sprendžiant įstatymu nustatytą termino tam tikriems veiksmais atlikti atnaujinimo klausimą, taip pat turi būti įvertinta, ar sprendimas atnaujinti asmens praleistą terminą nepažeis kitų suinteresuotų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Nagrinėjamoje byloje palikimą priėmė valstybė, bylą nagrinėjė teismas nenustatė aplinkybių, iš kurių būtų galima daryti išvadą, kad termino palikimui priimti pratęsimas ypač neigiamai paveiktų suinteresuoto asmens teisėtus interesus. Pažymėtina, kad tokias aplinkybes turėjo įrodyti suinteresuotas asmuo (CPK 178straipsnis), tačiau jis tokių įrodymų nepateikė nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teisme. Taigi, termino palikimui priimti atnaujinimas šiuo atveju nevertintinas kaip nepagrįstai ir neteisėtai suvaržantis ar pažeidžiantis suinteresuoto asmens teises. Byloje nepateikti duomenų apie tai, kad ieškovės paveldėjimo teise siekiamas įgyti turtas nuosavybės teise būtų perleistas kitiems asmenims ar kitaip būtų apskunkintas ar suvaržytas.
29. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad šiuo nagrinėjamą atvejų yra pagrindas atnaujinti ieškovei CK 5.50 straipsnyje nustatytą trijų mėnesių terminą palikimui priimti.

Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių absoliutų teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindą, teismui nemotyvuotus priimto procesinio sprendimo (CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktus), aiškinimo ir taikymo

30. Nagrinėjamoje byloje ieškovė patikslintu iškiniu pareiškė tris reikalavimus: 1) palikimo priėmimo tikslu prašė teismo nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, kad ji yra K. J. puseserė; 2) atnaujinti ieškovei terminą priimti palikimą, atsiradusiam po palikėjo K. J. mirties (*duomenys neskelbtini*); 3) pripažinti negaliojančiu 2020 m. balandžio 23 d. palikimo priėmimą Lietuvos Respublikos vardu ir 2020 m. birželio 11 d. palikimo perėjimo valstybei liudijimą.
31. Pirmosios instancijos teismas patikslintą iškinių tenkinio: palikimo priėmimo tikslu nustatė juridinę reikšmę turintį faktą, kad ieškovė yra K. J. puseserė, atnaujinus ieškovei terminą palikimui, atsiradusiam po palikėjo K. J. mirties, priimti pripažino negaliojančiu Kauno miesto 3-ojo notaro biuro notarės Vaidos Vainauskienės 2020 m. birželio 11 d. išduotą palikimo perėjimo valstybei liudijimą Nr. (*duomenys neskelbtini*).
32. Patikslintu apeliacinio skundo atsakove prašė panaikinti tik tą Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą dėl, kuria ieškovei buvo atnaujintas terminas palikimui priimti bei pripažintas negaliojančiu Kauno miesto 3-ojo notaro biuro notarės V. Vainauskienės 2020 m. birželio 11 d. išduotas palikimo perėjimo valstybei liudijimas Nr. (*duomenys neskelbtini*).
33. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2023 m. balandžio 18 d. sprendimu panaikino visą Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą ir priėmė naują sprendimą – iškinių atmetė. Iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo turinio matyti, kad teismas sprendimu konstatuojamojoje dalyje nurodė, jog apeliacinės instancijos teismo byloje grūdas kilo dėl termino palikimui priimti atnaujinimo pagal CK 5.50 straipsnio 3 dalį, 5.57 straipsnio 1 dalį. Iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo turinio matyti, kad šame teisme nebuvo nagrinėjamas klausimas dėl pirmojo ieškovės reikalavimo – palikimo priėmimo turint tikslą nustatyti juridinę reikšmę turintį faktą, jog ieškovė yra K. J. puseserė, tačiau apeliacinės instancijos teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje teismas dalimi panaikino visą pirmosios instancijos teismo sprendimą.
34. Kasaciniu skunde ieškovė prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 18 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą. Kasaciniu skunde dėstomi argumentai, susiję su termino priimti palikimą atnaujinimo pagrįstumu.
35. Bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas sudaro apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas bei absoliutų sprendimo negaliojimo pagrindų patikrinimas (CPK 320 straipsnio 1 dalis). Apeliacinės instancijos teismas tikrina tik apskųstos pirmosios teismo sprendimo dalies teisėtumą ir pagrįstumą ir tik analizuodamas apeliaciniame skunde išdėstytus argumentus, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis (CPK 320 straipsnio 2 dalis).
36. Teismo sprendimas turi būti teisėtas ir pagrįstas (CPK 263 straipsnis). Šie reikalavimai taikytini visų instancijų teismų priimanams sprendimams ir yra susiję su įstatymu pavesta teismo pareiga tinkamai motyvuoti priimaną sprendimą, t. y. jį pagrįsti faktiniais ir teisiniais argumentais (CPK 270, 331 straipsniai). CPK 331 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad apeliacinės instancijos teismo sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje glausta forma turi būti išdėstytos teismo nustatytos bylos aplinkybės, rodymai, kuriais grindžiamos teismo išvados, argumentai, dėl kurių teismas atmetė kuriuos nors įrodymus, taip pat įstatymai ir kiti teisės aktai bei teisiniai argumentai, kuriais teismas vadovavosi darydamas išvadas. Toks teismo reglamentavimas reiskia, kad sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje teismas turi pagrįsti išvadas, išdėstytas sprendimo rezoliucinėje dalyje, t. y. CPK įtvirtinta pareiga teismui motyvuoti sprendimą (nutartį).
37. Motyvuojamosios teismo sprendimo (nutarties) dalies paskirtis – pagrįsti teismo išvadą, išdėstytas rezoliucinėje teismo sprendimo (nutarties) dalyje. Teismo sprendimo motyvavimo svarbą yra pabrėžęs Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT), nurodęs, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis nacionalinius teismus įpareigoja išsamiai iširti šalių pateiktus paaiškinimus, argumentus ir įrodymus, nedarant poveikio jų reikšmės vertinimui; teismų sprendimuose turėtų būti tinkamai nurodyti motyvai, kuriais jie yra pagrįsti; sprendimo motyvavimas yra būtinas, norint parodyti, kad bylos šalys buvo išklausytos ir teisingumas įvykdytas atidžiai (EŽTT 2001 m. rugėjo 27 d. sprendimas byloje *Hrvatska prieš Suomiją*, peticijos Nr. 49684/99; 2015 m. lapkričio 24 d. sprendimas byloje *Paliutis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 34085/09; 2020 m. kovo 19 d. sprendimas byloje *Tamrazyan prieš Armėniją*, peticijos Nr. 42588/10) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-185-469/2023, 25 punktus).
38. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad motyvuojamoji teismo sprendimo (nutarties) dalis yra pati svarbiausia, todėl jei teismo sprendimas (nutartis) yra be motyvų (sutrumpintų motyvų), tai pripažįstama absoliučiu teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindu (CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktas), t. y. esminių procesinių pažeidimų, lemiančių besąlyginį, su galima šio pažeidimo įtaka bylos rezultatui papildomai nesitęsia, priimto teismo procesinio sprendimo negaliojimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-611/2019, 26 punktus). Kartu kasacinio teismo praktikoje atkreiptas dėmesys į tai, kad, pagal CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktą, absoliučiu sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindu laikomas visiškas motyvų nebuvimas.
39. Nagrinėjamą atvejų iš apeliacinės instancijos teismo sprendimo turinio matyti, kad apeliacinės instancijos teismas nespėdė klausimo dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies, kuria buvo nustatytas juridinę reikšmę turintis faktas, jog ieškovė yra K. J. puseserė, teisėtumo ir pagrįstumo, nevėrtino su šio fakto nustatymu susijusių bylos aplinkybių, atitinkamai nepateikė savo išvadų ir argumentų. Todėl nagrinėjamą atvejų pripažintina, kad visiškas motyvų nebuvimas pagal CPK 329 straipsnio 2 dalies 4 punktą yra absoliutų sprendimo ar nutarties negaliojimo pagrindas.
40. Pagal bendrą taisyklę, nustatys, kad nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme buvo padarytas esminis proceso teisės normų pažeidimas, lemiantis absoliutų kasacinę tvarką apskųsto apeliacinės instancijos teismo sprendimo negaliojimą, kyla poreikis pakartoti apeliacinį procesą tam, kad būtų pašalintas atsakovės teisės į tinkamą teismo procesą apeliacinės instancijos teisme pažeidimas. Tačiau nagrinėjamą atvejų pažymėtina, kad atsakovė apeliaciniu skundu net neskundė pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, taigi atsakovės teisė į tinkamą teismo procesą nebuvo pažeista.
41. Pagal CPK 279 straipsnio 1 dalį pirmosios instancijos teismų sprendimai įsiteisėja pasibaigus apskundimo apeliacine tvarka terminui, jeigu sprendimas nėra apskųstas. Atskovei patikslintu apeliaciniu skundu apskundus tik tą pirmosios instancijos teismo sprendimą dalį, kuria ieškovė buvo atnaujintas terminas palikimui priimti ir pripažintas negaliojančiu Kauno miesto 3-ojo notaro biuro notarės V. Vainauskienės 2020 m. birželio 11 d. išduotas palikimo perėjimo valstybei liudijimas, laikytina, kad Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimo dalis, kuria palikimo priėmimo tikslu ieškovei nustatytas juridinę reikšmę turintis faktas, kad ji yra K. J. puseserė, įsiteisėjo, todėl nėra pagrindo bylą grąžinti nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui remiantis CPK 360 straipsnio pagrindu, nes dėl šios pirmosios instancijos teismo sprendimo dalies teisėtumo ir pagrįstumo nebuvo apeliacijos proceso.

Dėl bylos procesinės baigties

42. Apibendrinama nurodytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė ir aiškino CK 5.57 straipsnio nuostatas, nagrinėjamoje byloje nepagrįstai nusprendė nebuvo pagrindo

atraujinti ieškovei terminą palikimui priimti, o panaikindamas pirmosios instancijos sprendimo dalį dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, pažeidė pareigą pagrįsti sprendimą faktiniais ir teisiniais argumentais (CPK 331 straipsnio 4 dalis, 329 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Dėl to apeliacinės instancijos teismo sprendimas naikintinas ir paliktinas galioti pirmosios instancijos teismo sprendimas (CPK 359 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

43. CPK 93 straipsnio 1–3 dalių nuostatose įtvirtintos bendrosios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės užtikrina bylinėjimosi išlaidų paskirstymą šalims pagal išnagrinėtos bylos materialųjį teisinį rezultatą. CPK 93 straipsnio 1–3 dalyse nustatyta bendroji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo proceso šalims taisyklė reiškia, kad, paskirstant bylinėjimosi išlaidas, pralaimėjusi šalis yra įpareigojama atlyginti laimėjusios šalies išlaidas, tačiau teismas, vadovaudamasis CPK 93 straipsnio 4 dalimi, gali nukrypti nuo šio straipsnio 1–3 dalyse nustatytų bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Teismas, sprenddamas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir nustatęs, jog konkrečiu atveju bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimas, atsižvelgiant į bylos baigtį, nereikštų sąžiningo bylinėjimosi išlaidų byloje paskirstymo, turėtų vadovautis CPK 93 straipsnio 4 dalies nuostatomis, leidžiančiomis nukrypti nuo šio straipsnio 1–3 dalyse įtvirtintų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į šalių procesinį elgesį ir priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-93-701/2020, 90 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika). Sprendimas dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių išimties, nustatytos CPK 93 straipsnio 4 dalyje, teismas turi taikyti ir bendrojo teisingumo, protingumo, sąžiningumo principus, nepažeisti teisingos šalių interesų pusiausvyros (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-226-248/2018, 100 punktas).
44. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad kai turta paveldi valstybė CK 5.62 straipsnio 2 dalies 3 punkto pagrindu, o vėliau įpėdinis, priėmęs palikimą pradėdamas jį faktiškai valdyti (CK 5.51 straipsnio 1 dalis), šiuo pagrindu kreipiasi į teismą dėl palikimo perėjimo valstybei liudijimo pripažinimo negaliojančiu ir teismas pripažįsta palikimo perėjimo valstybei liudijimą negaliojančiu, tokioje civilinėje byloje įpėdinio patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlyginamos, išskyrus atvejus, kai nustatomi neteisėti valstybės institucijų veiksmai (neveikimas), nulėmusi palikimo perėjimo valstybei liudijimo išdavimą, arba valstybės įgaliotų institucijų netinkamas procesinis elgesys civilinėje byloje, kurioje ginčijamas palikimo perėjimas valstybei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-969/2020, 32 punktas).
45. Nagrinėjamu atveju atsakovė valstybės įmonė Turto bankas yra valstybės institucija, teisės aktų nustatyta tvarka vykdanči pareigą dėl valstybės paveldėto nekilnojamojo turto perėmimo ir apskaitos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 26 d. nutarimu Nr. 634 patvirtintų Bešeimininkio, konfiskuoto, valstybės paveldėto, valstybei perduoto turto, daiktinių įrodymų, lobų ir radinių perdavimo, apskaitymo, saugojimo, realizavimo, grąžinimo ir pripažinimo atliekamais taisyklių 10⁶ punktas).
46. Byloje nenustatyta neteisėtų valstybės institucijų veiksmų (neveikimo), nulėmusių palikimo perėjimo valstybei liudijimo išdavimą, arba valstybės įgaliotos institucijos netinkamas procesinis elgesys, ieškovė taip pat civilinėje byloje neįrodinėjo neteisėtų atsakovės veiksmų, todėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimas nagrinėjamu atveju ieškovei iš atsakovės nepriteistinas.
47. Pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gruodžio 6 d. pažymą apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, kasacinis teismas patyrė 12,60 Eur tokių išlaidų. Kasaciniam teismui nusprendus tenkinti kasacinį skundą, šių išlaidų atlyginimas valstybei priteistinas iš atsakovės.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 3 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 18 d. sprendimą ir palikti galioti Kauno apylinkės teismo 2022 m. lapkričio 28 d. sprendimą. Priteisti iš atsakovės valstybės įmonės Turto banko (j. a. k. 112021042) valstybei 12,60 Eur (dvylika Eur 60 ct) procesinių dokumentų siuntimo išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo. Ši suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas – 5660. Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Drukas

Gediminas Sagatys

Jūratė Varanauskaitė